

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
Filozofska fakulteta
Univerza v Ljubljani
in
Društvo za raziskavanje, trženje in promocijo zavarovanih območij

Mednarodni simpozij

ETNOGRAFIJA VAROVANIH OBMOČIJ

Ogroženi habitati – ogrožene kulture

Pohorje - Slovenia, 16.-18. oktober 2003

K n j i g a   p o v z e t k o v

Ljubljana 2003

Kazalo

Božidar Jezernik

Slovenski Indijanci:

Lokalna prebivalstva na varovanih območjih Slovenije

.....4

Irma Potočnik Slavič, Irena Mrak

Življenje v zavarovanem območju –

prilagajanje omejitvam ali razvojni izziv?

.....5

Peter Meurkens

Nizozemski program Belvedere v soočenju z dilemo parka:

*Kako obraniti naravno stanje in hkrati ustrezati javnim
potrebam po rekreaciji?*

.....6

Agustín Coca Pérez

Pomen kulturne dediščine v naravnih okoljih Andaluzije:

Varovanje, obranjanje in trajnostni razvoj

.....7

Helen Macbeth

Ustanavljanje novih Nacionalnih parkov na Škotskem

.....8

Antonia Young

Prekomejni park miru na Balkanu

(Albanija/ Črna gora/ Kosovo/ a): človeški vidik

.....9

Andrej Breznikar, Tone Petek,

"Gozdna učilna" – Iz dediščine v perspektivo gozdov

.....10

Darko Varga

Etnografska dediščina in trajnostni razvoj baranjske regije na Hrvaškem

.....11

Dihider Shahriar Kabir

Ljudje in trajnost naravnih virov: Na območju

vpisanem na Seznam svetovne dediščine v Bangladešu

.....12

Javier Escalera Reyes <i>Družbena participacija, trajnostni razvoj in okoljske politike v Andaluziji: Na primeru zelenega koridorja reke Guadiamar in Huerte Pegalajar</i>	13
Matej Vranješ <i>Triglavski narodni park in obranjanje kulturne krajine z »domačinskega zornega kota« - na primeru doline Trente</i>	14
Kristen Melcher <i>Onstran mita divjine: pastoralna krajina in politike nacionalnega parka v avstrijskih Alpah in tibetansko nepalski Himalaji</i>	15
Boštjan Kravanja <i>Sveti pomen: Pomembnost posebnih prostorov v navadnih okoljih</i>	16
Vesna Moličnik, Helena Dembsky, Aleš Lamut <i>Vloga krajine pri oblikovanju doživetja: Fotosafari v dolini reke Neretve</i>	17
Roger Crofts, Andrej Sovinc <i>Protected Areas in The Twenty-First Century: Benefits Beyond Boundaries</i>	18
Marija Zupančič Vičar <i>Aplikacija upravljaljskih kategorij IUCN za varovana območja na nacionalni ravni – nacionalna zakonodaja</i>	19
Zvezda Delak Koželj <i>Etnologija, kulturna dediščina in varovana območja</i>	20
Attila Szabó T. <i>Aedobotanika in etnobiološka raznolikost: Novi koncepti celostnega varovanja ogroženih habitatov in kultur na območju ABKD (območje Alp-Balkana-Karpatov-Donave)</i>	21
Peter Simonič <i>Pisanje kulture za obranjanje narave</i>	22

Božidar Jezernik
Univerza v Ljubljani
Slovenija

**Slovenski Indijanci: Lokalna prebivalstva na varovanih območjih
Slovenije**

Irma Potočnik Slavič, Irena Mrak

Univerza v Ljubljani

Slovenija

Življenje v zavarovanem območju – prilagajanje omejitvam ali razvojni izziv?

Dovžanova soteska v Karavankah več kot stoletje privablja raziskovalce, zlasti geologe z vsega sveta. Za naravno znamenitost je bila razglašena z občinskih odlokom leta 1988, in sicer kot območje izjemne geološke, geomorfološke ter biološke dediščine. V odloku je posebej zavarovana še tehniška dediščina iz 2. svetovne vojne. Sotesko vsako leto obišče okoli 5 000 obiskovalcev.

Soteska Čepa na avstrijskem Koroškem vsako leto privabi okoli 50 000 obiskovalcev in predstavlja pomembno točko v turistični ponudbi na severni strani Karavank, kljub temu pa ni posebej zavarovana.

Obe območji bosta v prihodnosti del načrtovanega krajinskega parka Karavanke. V prispevku predstavljamo rezultate evalvacije anketnih odgovorov na obeh straneh meje, glavne probleme, pozitivne in negativne plati življenja v zavarovanih območjih, ter vizijo razvoja zavarovanih območij, kot jo vidijo tamkajšnji prebivalci.

Peter Meurkens

Univerza v Nijmegenu

Nizozemska

Nizozemski program Belvedere v soočenju z dilemo parka: Kako ohraniti naravno stanje in hkrati ustrezati javnim potrebam po rekreaciji?

Leta 1999 je nizozemska vlada začela izvajati program Belvedere. Ministrstvo za šolstvo in kulturo, Ministrstvo za mestno in podeželsko načrtovanje, Ministrstvo za vzdrževanje infrastrukture in vodovoda ter Ministrstvo za kmetijstvo in varovanje narave so se vključili v prizadevanja za ohranitev krajine. Cilji tega ambicioznega programa so bili usmerjeni v "ohranitev krajine v toku sprememb": kako ohraniti idilično stanje redkih naravnih območij ob izvajanju sofisticiranih del v geološki in hidrološki infrastrukturi, ob rekonstrukciji "avtentičnih" krajinskih elementov ter ohranjanju značilnih hiš in drugih stavb.

Poleg izogibanja političnih razpravav kot implicitne agende se na konfliktnem prizorišču zagovarja pomiritev antagonističnih sil varstva narave, komercializiranega kmetijstva ter komercialnih upravljalcev posestev.

Obsežna naravna območja in vodne površine, kot na primer Waddenzee na severu in območji Delt in Biesboscha pri Rottordamu, morajo biti zavarovana. Poleg teh naravnih spomenikov bi izboljšanje naravnega stanja z rekonstrukcijo, morala biti deležna tudi bolj skromna območja omejenega regionalnega prostora, gozdovi in neobdelana zemljišča povsod na Nizozemskem.

Dilema, ki jo je bilo potrebno rešiti se je navezovala na javno uporabo teh starih in včasih na novo skonstruiranih naravnih okolij: z omogočanjem dostopa do teh "novih biserov" nizozemske pokrajine, tem čarom slej ko prej grozi uničenje. Istočasno v demokratičnih službah velja, da nihče ne sme biti prikrajšan za dostop, še najmanj pa na finančni (kdor si lahko privošči) ali izključujoči (koga izločiti?) osnovi.

Da bi rešili to dilemo je urad programa Belvedere prevzel t. i. formulo IDZO (glej: www.idzo.nl), ki so jo razvili etnologi in zgodovinarji. Preprosta vodila so naletela na plodna tla: krajini ne dodajaj turističnih ali "avtentičnih" elementov, tamkajšnjo zgodovino in etnologijo naredi berljivo *in situ*, na mestu stalnih poti raje ustvarjaj fleksibilne prehode, da si lahko vsakdo izbere sebi najustreznejšo pot. Formula IDZO je pokazala kako izpolniti te potrebe tako, da se po eni strani vzdržujejo možnosti za trajnostno ohranjanje krajine ter da se po drugi strani realizirajo turistične in rekreacijske možnosti, ki gostom prinašajo močne izobraževalne vsebine, hkrati pa jih je moč nadzorovati.

V referatu bo torej govora o prispevku projekta IDZO v nacionalni načrt Belvedere.

Agustín Coca Pérez
Univerza Pabla de Olavide
Španija

Pomen kulturne dediščine v naravnih okoljih Andaluzije: Varovanje, ohranjanje in trajnostni razvoj

V referatu bo analiziran odnos do kulturne dediščine kot se kaže v programih varovanja ter razvoja, ki jih andaluzijska vlada izvaja v andaluzijskih naravnih parkih. Kulturna dediščina bi morala biti obravnavana kot pomemben dejavnik za celosten in trajen razvoj območij z "naravnimi" dobrinami.

Helen MacBeth

Univerza Brooks v Oxfordu

Velika Britanija

Ustanavljanje novih Nacionalnih parkov na Škotskem

Kljub divji lepoti večinskega dela Višavja, vse do 21. stoletja na Škotskem ni bilo območja, ki bi bilo imenovano nacionalni park. Danes sta to Loch Lomond in območje Nacionalnega parka Trossacks, kmalu pa bo še eden na področju Cairngorms. Obe omenjeni območji predstavljata čudovito gorsko pokrajino, kar je močno združljivo s podobo s katero je Škotska predstavljena v turističnem marketingu in v smislu nacionalne identitete. Poleg tega so tu še predeli, ki so znanstveno zanimivi z vidika habitatov flore in favne.

Avtorica se je začela zanimati za stališča lokalnih prebivalcev v odnosu do spreminjajočih regulacij uporabe divjih užitnih rastlin in živali v nekaterih nacionalnih parkih južne Evrope. Toda vprašanje dostopa do "divje hrane" v teh škotskih gorah nima skoraj nič opraviti z beneficiranimi prehrabnimi zalogami za reveže. Močno pa se to vprašanje dotika aktivnega preživljanja prostega časa bogatejšega sloja. V tekočih debatah o aktivnostih v prostem času so poleg problemov lova na divjega petelina, srnad in lososa, izpostavljeni tudi problemi smučarjev, sprehajalcev in pohodnikov. Ekologi in varuhi narave se ne strinjajo s tistimi, ki jih skrbijo prehrabne dobrine ruralne skupnosti, ki je deloma odvisna od divjih resursov, temveč z nekaterimi vključenimi v posel preživljanja prostega časa, ki na Škotskem predstavlja pomembno ekonomsko vejo. Ta referat bo predstavil probleme o katerih se v teh delih Škotske razpravlja v lokalnih okvirih. Nekateri problemi, kot na primer problem meja, bodo nedvomno omenjeni tudi v drugih referatih na tej konferenci, drugi pa verjetno ne.

Antonia Young
Univerza v Bradfordu
Velika Britanija

Prekomejni park miru na Balkanu (Albanija/Črna gora/Kosovo/a): človeški vidik

Pri Organizaciji IUCN (World Conservation Union) je vpisanih v seznam preko šeststo prekomejnih varovanih območij za mir in sodelovanje. Parki miru so okarakterizirani kot "prekomejna varovana območja, ki so namenjena varovanju in vzdrževanju biološke diverzitete ter naravnih in z njimi povezanih kulturnih virov ter promociji miru in sodelovanja."

Okviren načrt za park miru v balkanskih gorah (Albanija/Črna gora/Kosovo/a) sem s sprotnimi novostmi glede na dogajanje predstavila že na različnih konferencah in tudi izpostavila različne vidike tega predlaganega parka. Julija 2003 se bo nekaj različnih nevladnih organizacij in posameznikov že vpletenih v proces nastajanja parka miru medsebojno povezalo in sestavilo mednarodno skupino pohodnikov, ki bodo obiskali območje in vzpostavili osebni stik z domačini. Namen je prikazati združljivost potreb pohodnikov s potrebami izoliranih prebivalcev tega veličastnega in prvinskega gorskega okolja. To se kaže kot nujna potreba, preden se še vztrajajoči prebivalci teh gora v iskanju zaposlitve pridružijo toku migracij v urbana območja, pregnani zaradi nezmožnosti uporabiti svoje potencialno bogastvo (ruralne naselbine obkrožene z prekrasnimi in plodnimi naravnimi viri).

Rada bi izkoristila to priložnost (še posebej po zgoraj omenjenem poskusnem pohodu) in raziskala človeške reakcije na okoljske iniciative, s katerimi so poskušale delovati različne skupine.

Andrej Breznikar, Tone Petek
Zveza društev inženirjev in tehnikov Maribor
Slovenija

"Gozdna učilna" – Iz dediščine v perspektivo gozdov

Predvideni park Pohorje. Že nekaj desetletij dolge izkušnje o sonaravnem gojenju gozda je tudi podlaga za vzdrževanje, nego in celjenje eventualnih napačnih ukrepov vseh obnovljivih naravnih virov.

Z gozdno gojitvenimi sistemi, ki so naravi najbližji, pospešujemo samodejnost delovanja naravnih silnic, ki v največji meri jamči za kakovost vseh večnamenskih dobrin (funkcij) gozda, ki je garant ekološkega gozdarstva; to pa tudi pomeni ekonomičnost, kulturo gospodarjenja in nizko entropijo, kar si tudi želi prebivalstvo in lastniki pohorskih gozdov.

Odstopanje od te vrednote žive narave se lahko prevede kot ranljivost.

Etnografija, dediščina vseh oblik materialne žive in duhovne kulture je tesno povezana z gozdno krajino, ki pa se v nekaterih delih spreminja. Vnaša se nekatera dejanja in pojave, ki so moteči tudi za gozdni ekosistem. Vnašanje tujkov, hrup, neprimerne športne prireditve v turizmu in drugi destruktivni vplivi na gozd, se morajo počasi odstranjevati. Za boljše razumevanje in odstranjevanje, nezaupanje prebivalcev v zvezi z bodočim regijskim parkom, lahko tudi preventivno in poučno z "Gozdna učilna" kontaktiramo s prebivalstvom pohorskih vasi, politiki in drugimi centri moči in odločanja, kajti kvaliteta Pohorja je kvaliteta življenja. "Že spet sekate," "smo proti regijskemu parku, kjer bomo morda omejevani pri gospodarjenju". "Kdo bo prevzel upravljanje z regijskim parkom", "najbolj primerno bilo, da bi prevzeli odgovornost z regijskim parkom Pohorje, Zavod za gozdove, kar je tudi najbolj logično".

Na vsa ta vprašanja naj odgovarja tudi Gozdna učilna, ki jo nameravamo tudi predstaviti v imenu komisije za varstvo okolja pri Zvezi društev inženirjev in tehnikov Maribor.

Darko Varga

Ekološka družba "Prijatelji Kopačkog rita" (Prijatelji Kopačkega rita)

Hrvaška

Etnografska dediščina in trajnostni razvoj baranjske regije na Hrvaškem

Ta prispevek opisuje etnografsko dediščino baranjske regije na Hrvaškem, trikotnik med rekama Donavo in Dravo ter madžarsko mejo. Prispevek vključuje: opis lokacije in povezav s širšo regijo, kratko zgodovino Baranje s posebnim poudarkom na multietičnosti in arheoloških spomenikih, kulturni dediščini Baranje (dvorci in cerkve), baranjski etnografski dediščini (materialna kultura: prebivalstvo, naselbine, arhitektura, stili ljudske arhitekture, poljedelstvo in vinogradništvo, živinoreja, ribolov, ljudska kulinarika, noša, pohištvo; duhovna kultura – folklor: ljudske pesmi, zgodbe, ljudske šege in navade skozi leto, ljudska verovanja), baranjska naravna dediščina (Naravni park Kopački rit: flora in favna ter druge naravne vrednote regije).

Ta prispevek prikazuje možnosti in napore za ekonomski razvoj (od fevdalnih posesti do ekološke in trajnostne ekonomije ter turizma), ter kakšne so perspektive v regionalnih in evropskih integracijah.

Dihider Shahriar Kabir

Neodvisna univerza

Bangladeš

Ljudje in trajnost naravnih virov: Na območju vpisanem na Seznam svetovne dediščino v Bangladešu

Uporaba divjih vrst rastlin in živali za človeka je stvar polemik tako na etični kot na pragmatični ravni. V Bangladešu obstaja prepoved lovljenja in nabiranja divjih živali in rastlin v številnih zavarovanih območjih. Tako so bili tudi še ohranjeni Sundarbanski gozdovi leta 1997 vpisani na Seznam svetovne dediščine. Območje je zaradi svoje izjemne pomembnosti kot mokrišče zaščiteno tudi z Ramsarsko konvencijo in celoten ekosistem Sunderbanskih gozdov je bil razglašen za ekološko ogroženo območje. Znotraj še ohranjenih gozdov so obstajala tri zatočišča za ohranjeno divjo naravo že od leta 1996. Toda kljub prepovedi nabiranja in lovljenja divjih vrst, se ogromen pritisk na gozdne produkte nadaljuje. Zato so ti naravni viri močno ogroženi in nekaj vrst je na robu izumrtja. Trenutno poteka sedemletni projekt imenovan Projekt za ohranjanje biodiverzitete v Sunderbanu (Sundarban Biodiversity Conservation Project – SBCP), ki so ga s pomočjo različnih donatorjev začeli izvajati leta 2000. Kljub vsemu pa jim ni uspelo zaznati vseh pomembnih izzivov, ki jih izpostavljajo ohranjanje narave in okoljski management.

Ta referat bo na podlagi terenske raziskave analiziral stanje biodiverzitete in njeno uporabo v potrošniške namene v ekosistemu mangrovih dreves v Sunderbanu. Nelegalna sečnja dreves in izkoriščanje drugih divjih vrst se nadaljuje tako v samem varovanem območju kot v okolici. Lokalni prebivalci robnih predelov Sunderbana in okolice v veliki meri projekta SBCP ne poznajo, kljub temu da je namen projekta vključiti v varovanje območja tudi lokalno prebivalstvo. Za ohranitev biodiverzitete v tem zavarovanem območju je potrebno najti ravnotežje med potrošnjo in trajnostjo naravnih virov. Projektu SBCP, ki poteka že tretje leto, to še ni uspelo. Glede na veliko število ljudi, ki so v celoti ali delno odvisni od naravnih virov v zavarovanem območju in glede na trajno uporabo teh virov, bi bilo sodelovanje vseh vpletenih pri izvajanju programa nujnost.

Javier Escalera Reyes

Univerza v Seville

Španija

Družbena participacija, trajnostni razvoj in okoljske politike v Andaluziji: Na primeru zelenega koridorja reke Guadiamar in Pegalajarske Huerte

V referatu bom govoril o temeljnem pomenu aktivne participacije državljanov v programih okoljskega razvoja, s poudarkom na območjih z naravnimi ali posebnimi okoljskimi dobrinami. Kot prvi primer bo predstavljen projekt Zelenega koridorja reke Guadiamar, ki ga razvija Urad za okolje, ki ga je andaluzijska vlada ustanovila po ekološki katastrofi leta 1998. Kot drugi primer predstavljam Pegalajar ter boj tamkajšnjih ljudi za nadzor nad vodo in ohranjanje prostora z okoljskimi in kulturno pomembnimi dobrinami, kot je na primer namakalno območje Huerta, zanimivo s stališča kulturne in lokalne identitete in zgodovine.

Matej Vranješ
Univerza na Primorskem
Slovenija

Triglavski narodni park in ohranjanje kulturne krajine z »domačinskega zornega kota« - na primeru doline Trente

Referat podaja nekatere specifične izsledke obširnejše antropološke terenske raziskave, ki poteka na Bovškem, zlasti v severno ležečih dolinah: Trenta, Bavšica, Koritnica, Lepena. Omenjene alpske doline, katerih velik del je danes vključen v območje Triglavskega narodnega parka (TNP), spadajo med tista tipična gorata območja, ki so v zadnjih petdesetih letih doživljala izrazito depopulacijo z vsemi spremljajočimi pojavi: »razkrajanje« tradicionalnih lokalnih skupnosti, opuščanje in prodajanje nepremičnin ter spreminjanje kulturne krajine, ki ga domačini brez izjeme dojemajo kot »propadanje dolin«. V te povojne prostorske spremembe se leta 1981 vmeša tudi TNP. Domačinska percepcija prostorskih, tj. krajinskih in teritorialnih sprememb je skoraj uniforma (reprezentacije tipa »zelena puščava«), ne pa tudi percepcija in vrednotenje vloge, funkcije in učinka TNP. Med zelenimi funkcijami TNP večinoma ni izpostavljeno varovanje narave, pač pa zlasti kulture, tj. krajine, lokalne skupnosti oz. človekovega obstoja v dolini na sploh. Mnenja glede tega, kako in na kakšen način naj bi se »kultura« (morda nasproti »nature«) v dolini ohranjala so deljena. Po drugi strani v domačinskih vrednotenjih izstopajo nekatere šibke točke vredne premisleka: predpis o prepovedi spremembe namembnosti, omejitve glede rekonstrukcije propadajočih objektov znotraj varovanega območja, prepoved lova, ipd. Le-te mnogi domačini ne dojemajo v funkciji ohranjanja kulturne krajine in življenja v dolini nasploh. Najpogostejša, čeprav kontroverzna, oblika ohranjanje kulturne krajine v povojnem obdobju je vikendaštvo, ki se je v veliki meri razširilo že pred nastopom TNP. V domačinskih percepcijah je vikendaštvo ambivalentno vrednoteno - nastopa v vlogi »manjšega zla«: po eni strani je v dani situaciji postalo skoraj edini način, da se je kulturna krajina ohranila, po drugi pa v dolino prinaša tujek, mrtev kapital, povezan tudi z izgubljanjem nadzora nad »domačim teritorijem«. Ker so vikendaši večinoma akterji, ki nastopajo z ustrezne pozicije družbene moči, se igra ohranjanja oz. varovanja kulture in (kulturne) krajine v določenem lokalnem okolju odvija skozi zapletene odnose med tremi akterji: domačini, TNP (»državo« nasploh) in vikendaši.

Kristen Melcher

IPIFUS – Šolski in raziskovalni interdisciplinarni projekti

Avstrija

Onstran mita divjine: Pastoralna krajina in politike nacionalnega parka v avstrijskih Alpah in tibetansko nepalski Himalaji

V avstrijskih Alpah (»Hohe Tauren«) in v nepalski Himalaji (»Makalu Barun«), sta bila nacionalna parka institucionalizirana z namenom ohranjanja narave, kakor tudi vzdrževanja kulturne raznolikosti in agropastoralno oblikovane pokrajine. Vendar je ustanovitev obeh parkov botrovala k nastanku socialnih konfliktov. Kmetje lokalne skupnosti so se soočili z novimi pravili in predpisi, ki so omejevali uporabo tradicionalnih planin.

Tako se je pojavilo nujno vprašanje: Kaj nam ti konflikti povedo o predstavah fizičnega sveta teh skupnosti oziroma predstavnikov? Kako »ljudje in park« medsebojno sovplivajo na torišču pokrajine.

Prispevek bo skušal odgovoriti na zgoraj zastavljeni vprašanji na podlagi primerjalnih študij, ki temeljijo na dolgotrajnem terenskem in raziskovalnem delu v obeh obravnavanih območjih. Pastoralne krajine v »Makalu Barun« (Nepal) in v »Hohe Tauren« (Avstrija) so vzete kot primer za raziskovanje različnih vidikov razmerji med lokalnimi kmeti in delovanjem nacionalnega parka. Pri tem so upoštevani vidiki dojetanja »narave«, kakor tudi zgodovinski razvoj posesti, socialno ekonomski vplivi, posledični cilji in strategije upravljanja lokalnih skupnosti in institucije.

Poseben poudarek je na dojetanju in predstavi obstoječih pastoralnih krajin ter v vzajemnem delovanju med področji »divje prvotne narave« in »kultivirane agrikulturne pokrajine«. Razlikovanje kulturnih pogledov, kako ljudje umevajo, konceptualizirajo ter odnos do njihove naravne okolice, se bo v analizi nanašal na gradivo o »tradicionalnem« in »novem« poimenovanju teh krajin (»toponimi«). S tem se omogoči vpogled na duhovno geografijo budistične krajine in usmeritev k problematični lastnosti prenosa »zahodne« ideje o ohranjanju narave v drug kulturni kontekst.

Boštjan Kravanja
Univerza v Ljubljani
Slovenija

Sveti pomen: Pomembnost posebnih prostorov v navadnih okoljih

V svojem prispevku bi rad pokazal, kako različne vrste odnosov med ljudmi in lokacijami kjer živijo ustvarjajo različne vrste pomenskih prostorov. Ti procesi vključujejo svete pripovedi, katoliško delovanje, pripovedi in delovanje »navadnih ljudi«, kot tudi politični boj za simbolično prisotnost v okolju kjer ljudje živijo ali kamor občasno prihajajo. Na nekaj izbranih primerih iz mojega predhodnega dela iz slovenskih pokrajin bom poskušal sklepati, da so lokacije v katerih etnografsko delujemo, napolnjene s spodbijajočimi se in dinamično spreminjajočimi se pomeni. Z osredotočanjem na različne agense, ki spreminjajo »prostor« v »kraj«, bom pokazal, kako lahko lokacije kjer delamo, dojemamo kot stalno re-kreativne fenomene. Potreba po raziskovanju tega, kako so kraji zgodovinsko in politično ustvarjeni, je še bolj pomembna za zaščitena območja, kjer so dodani pomeni v prostor lahko razkriti ali celo »izumljeni« prek uporabe znanstvenih metod v obliki »novih pripovedi«.

Vesna Moličnik, Helena Dembsky, Aleš Lamut
Univerza v Ljubljani
Slovenija

Vloga krajine pri oblikovanju doživetja. Foto safari v dolini reke Neretve

Dolina reke Neretve je največje močvirno območje v Sredozemlju. Nahaja se na vzhodni obali Jadranskega morja in je ena redkih še obstoječih tovrstnih pokrajin v Evropi. Kot taka je umeščena na seznam varovanih območij, ki jih določa Ramsarska konvencija o močvirjih (Ramsar Convention on Wetlands), sodi pa tudi v program ornitološko pomembnih območij (Program Important Bird Areas), ki ga izvaja organizacija BirdLife International. Celotno območje delte reke Neretve varuje program Strategija prostorskega urejanja Republike Hrvaške (Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske). Poleg omenjenega programa dolino reke Neretve, ki je proglašena za zaščiteni naravni park, varuje tudi program Strategija in aktivni načrt varovanja biološke in krajevne raznolikosti Republike Hrvaške (Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske).

V dolini reke Neretve se je tekom stoletij razvijal specifičen način življenja. S kopanjem kanalov in kopičenjem novo pridobljene prsti za pridobivanje nove obdelovalne površine se je človek prilagodil življenju v močvirni pokrajini. Lov, ribolov, reja tistih živali, ki jim je za prehrano ustrezalo rastje v močvirju, pridelovanje vina in obdelovanje zemlje so bili še vse do približno petdesetih let dvajstega stoletja osnovni elementi načina življenja v dolini reke Neretve. Življenje ljudi je bilo skoraj povsem odvisno od letnih časov in razmer na reki. Osnovni način transporta in komunikacije so bile trupe. Te majhne čolne so ljudje uporabljali za ribolov, pobiranje pridelka in transport živine; v trupah so reko prečkale poročne in pogrebne procesije.

Kombinacija močvirnih, priobalnih in gorskih elementov okolja ter kulturna in zgodovinska dediščina na eni strani in posamezne specifičnosti lokalnega načina življenja na drugi strani omogočajo razmah turizma v pokrajini.

Kratki antropološki film z naslovom Oblikovanje izkušnje (Framing Experience) in članek z naslovom Vloga krajine pri oblikovanju doživetja (Transformation of Landscape into a Meaningful Experience), ki ju predstavljamo na konferenci, temeljita na vizualni etnografiji nove turistične atrakcije v dolini reke Neretve – Foto safariju. Namen antropološkega filma je prikaz postopka oblikovanja krajine v doživetjo izkušnje turistov. V njem smo se predvsem na vlogo in odnos med podobo krajine kot naravnega okolja in krajino kot simbolično podobo – etnografsko krajino.

Roger Crofts, Andrej Sovinc

IUCN

Velika Britanija, Slovenija

Zavarovana območja v 21. stoletju:

Koristi prek meja

V prispevku bodo predstavljene usmeritve za zavarovana območja v 21. stoletju v luči 5. svetovnega kongresa o parkih in zavarovanih območjih, ki je bil septembra v Durbanu, Južna Afrika, vključno s t. i. "Durbanskim dogovorom". Prispevek je podnaslovljen s sloganom "Koristi prek meja", ki poudarja pomen družbenih, ekonomskih in kulturnih vrednot zavarovanih območij za lokalne in druge skupnosti. Te vrednote izvirajo iz ekološke in okoljske vloge zavarovanih območij. Poseben poudarek bo na novih orodjih, ki umeščajo zavarovana območja v kontekst ekoregij, vključevanju glavnih deležnikov v proces upravljanja in sodelovanja v parkih, posebej tistih, ki neugodno vplivajo na zavarovana območja, načinih so-upravljanja zavarovanih območij s strani lokalnih skupnosti in novih oblikah upravljanja zavarovanih območij. Prispevek bo tudi poudaril potrebo po zadostni kadrovski in strokovni usposobljenosti osebja v zavarovanih območjih.

Marija Zupančič Vičar

Svetovna komisija za varovana območja, IUCN

Slovenija

Aplikacija upravljaljskih kategorij IUCN za varovana območja na nacionalni ravni – nacionalna zakonodaja

Zvezda Delak Koželj

*Ministrstvo za kulturo RS – Uprava RS za kulturno dediščino
Slovenija*

Etnologija, kulturna dediščina in varovana območja

Prispevek opredeljuje vlogo dejavnosti varstva kulturne dediščine v območjih zavarovane krajine oziroma parkov.

Varstvo kulturne dediščine je ustvarjanje smiselnih in ugodnih okoliščin za njeno ohranitev, ki se izvaja z rednim vzdrževanjem in ohranjanjem v izvirni ter neokrnjeni obliki. Varstvo obsega konservatorstvo kot neposredno varstvo in vsa dodatna prizadevanja, ki uresničujejo njeno ohranitev kot del gmotne zapuščine preteklosti, njeno pravilno vzdrževanje in uporabo. Nadalje omogoča tudi njeno raziskovanje in ogled. Ne nazadnje zagotavlja varstvo tudi finančne in vse druge potrebne pogoje različnih dejavnosti za uresničitev njene poglobitve, kulturne vloge.

Varstvo je interdisciplinarna stroka, ki temelji na rezultatih raziskovanja bazičnih ved, ravna se po načelih ki jih določajo izkušnje, zakonska določila, mednarodni pogovori in priporočila. Tako lahko sledimo usmeritvam od najširše zasnovanih kulturnih pravic opredeljenih v Univerzalni deklaraciji Združenih narodov o človeških pravicah, do ratificiranih konvencij (npr. Helsinška, ki opredeljuje pravico do dediščine), deklaracij in listin, ki izpostavljajo najnujnejši okvir delovanja, ki ga vsaka država podpisnica razvije ustrezno svoji lastni varstveni doktrini, pogojem in potrebam.

Izpostavlja vlogo etnologa konservatorja, ki poleg čisto materialnih, tehnoloških in širših humanističnih ravni obravnave dediščine, uveljavljajo in uvajajo v varstveno dejavnost poudarjen etnološki vidik.

Razmišljanje usmerja na nedeljivo obravnavo stavb in območij kulturne dediščine v celovitem – interdisciplinarnem – raziskovanju, načrtovanju in varovanju zavarovanih območij, nedeljivo od načrtovanja trajnostnega razvoja regij. Poudarja pomen temeljnih raziskav izbranega območja kot osnove za načrtovanje obsega vsebine, predstavitev dediščine, upravljanja, skratka celovitega razvoja zavarovanega območja.

Attila T. Szabó

Univerza v Veszprému

Madžarska

Aedobotanika in etnobiološka diverzitetna: Novi koncepti celostnega varovanja ogroženih habitatov in kultur na območju ABKD (območje Alp-Balkana-Karpatov-Donave)

Območje ABKD je koncept predlagan v namene etnobioloških študij. Temelji na domnevi, da se je neolitska revolucija širila ob balkanskem, alpskem in karpatskem gorskem masivu ter vzdolž Donave. Predvsem po zaslugi podobnih praks kultiviranja uporabnih rastlin in udomačevanja živali naj bi vplivala tako na evolucijo evropskih krajin kot na evolucijo habitatov in na kulturno evolucijo.

Etnobiološke raziskave proučujejo biološko diverzitetno v odvisnosti tako od ekoloških pogojev kot od kulturnih tradicij, od tradicionalnega ekološkega znanja (etnobotanika, etnozoološka itd.) ter od izkušenj akumuliranih v različnih človeških skupnostih. Glede na nedoločljivo naravo vpletenih naravnih in (etno)kulturnih sistemov, je uporaba tega koncepta dokaj omejena.

Koncept aedobotanike je bil razvit z namenom slediti etnokulturno izbiro povezano z rastlinami kultiviranimi in /ali toleriranimi okoli človeških naselbin. Aedobotanika se torej ukvarja z raziskavami rastlin ohranjenih ali zasajenih okoli stavb, glede na značilne potrebe in tradicije različnih kultur, ki so jih razvile različne etnične skupine in glede na različne ekološke razmere in/ali različna zgodovinska obdobja. Aedobotanika (kot del etnobioloških raziskav) kvantitativno in kvalitativno vrednoti biodiverzitetno rastlin znotraj in okoli naselbin v danem prostoru in času.

Komparativni pristop aedobotaničnih in etnobioloških raziskav v svetovnem merilu povezanih z območjem ABKD bo utegnil razkriti pomembne podobnosti in zanimive posebnosti med različnimi etnokulturnimi okoljskimi praksami in s tem pomembno pripomogel k učinkovitemu varovanju tako ogroženih habitatov kot ogroženih kultur.

Peter Simonič

Univerza v Ljubljani

Slovenija

Pisanje kulture za ohranjanje narave

Čeprav je risanje geografskih meja kulturno pogojeno, naravovarstveniki pri pisanju programov še vedno zavračajo vključevanje družboslovja in humanistike. Še posebej je to problematično, ker ne moremo enostavno spregledati družbenih in kulturnih tradicij ljudi, ki jih na novo opredeljena območja vključujejo ali izključujejo.

5. svetovni kongres o parkih leta 2003 v Durbanu je nakazal potrebo po antropoloških (etnografskih) znanjih pri upravljanju in ustanavljanju parkov. Referat bo predstavil izkušnje trenutnega terenskega dela na Pohorju v luči tega svetovnega dogodka.